

ЯКУ КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЩОДО МОВЛЕННЯ НАМ ПОТРІБНО?

У статті [1] окреслено загальний підхід до формування переліку компетенцій щодо опанування природничо-математичними дисциплінами. З цього переліку видно:

- значною частиною компетенцій у чинних навчальних програмах для загальноосвітніх шкіл знехтувано;
- саме це нехтування є причиною системних помилок навчальних програм і методик, що призводять до незадовільного рівня компетентностей учнів у цілому.

Біль-менш пристойні результати навчання здобувають там, де учні і вчителі без допомоги педагогічної науки чи МОН, а той всупереч ним, намагаються, можливо, не системною, але самовідданою працею звести до мінімуму втрати.

Одними з фундаментальних компетенцій є компетенції щодо мовлення:

- спроможність сприймати й запам'ятовувати складні за будовою речення (складнопідрядні, з використанням дієприкметникових та дієприслівникових зворотів тощо);
- спроможність логічно послідовно відтворювати виклад змісту окремих тем та їхніх фрагментів;
- спроможність формулювати власні міркування у повній відповідності до правил граматики у логічно послідовній формі;
- спроможність спрощувати граматичні конструкції (наприклад, розбивати складні речення на прості, перетворювати дієприкметникові та дієприслівникові звороти на окремі речення) без спотворення змісту;
- спроможність знаходити у рідній мові найповніші відповідники новоутвореним термінам іншомовного походження;

Традиційно саме вчителям мови приписують розвиток компетенцій щодо мовлення. Спроба заперечити цю роль має викликати шквал заперечень: «Не

годиться вчителям-предметникам лізти у царину вчителів мови та літератури! Їм і своїх проблем вистачає!» Чи слухне таке зауваження? Поміркуймо.

Чи додумався учень до ідеї, яку неспроможний висловити, чи не додумався, діагностика буде одна: «Не впорався із завданням». А проблема існує: часто учні й студенти не спроможні сприйняти новий матеріал чи навіть чітко сформулювати питання саме із-за проблем з мовленням.

Висловлювання про вироблення мовленнєвих компетенцій виключно уроках мови чи літератури — міф. У кращому випадку таким чином виробляють компетентність щодо мовлення у загально побутовій сфері. І справа не лише в опануванні певною термінологією. Часто на уроках мови й літератури достатньо дотримуватися певних правил чи канонів викладу матеріалу (у підручнику чи у критичних статтях), відтворити вже наявний виклад, щоб отримати високу оцінку. А в царині природничо-математичних дисциплін, особливо на уроках математики, високо цінують вміння висловлювати щойно сформовану думку (так зване ситуативне мовлення). Не часто учні сучасної школи стикаються з таким. Якщо це трапляється, то найчастіше на уроках математики, фізики, хімії, інформатики. Особливо часто це трапляється (має траплятися) на уроках математики. Тому, при правильному вивченні математики, а не імітації навчання на основах вчительського популізму, роль вчителя математики у розвитку мовлення неоціненна, хоча й ще не оцінена належним чином. Одну з причин можливої незадоволеності вчителів мови й літератури таким висновком: вимоги щодо чіткості й стислості висловлювання на уроках природничо-математичних дисциплін саме такі, з якими свідомо чи несвідомо борються, намагаючись виробити компетенції у галузі красного письменства. Наприклад, учитель української мови може скаржитися батькам щодо твору їхньої дитини: «Тему розкрито, але слова... , як кліщами витягували». А це саме те, що потрібно вчителю математики, фізики, хімії, інформатики. Згодом, саме це будуть цінувати майбутні керівники й підлеглі майбутнього працівника. Без такої мовленнєвої компетентності особа буде зайвою у найпрестижніших видах діяльності.

Зверніться до учня з таким питанням: «На новорічній ялинці висять 5 червоних і 10 жовтих кульок. Скільки всього кульок висить на цій ялинці?» Почуєте відповідь: «П'ятнадцять». Правильна відповідь: «Не менше п'ятнадцяти». Зверніться до учня з таким питанням: «Які фізичні величини можна безпосередньо виміряти у ході фізичного експерименту?» Як правило, почуєте довгий перелік або повне мовчання. Правильна відповідь — коротка: «Переміщення й час». Маємо два приклади актуальності проблеми уважного ставлення до висловлювань навіть у межах загально вживаної лексики і правильного тлумачення (розуміння) цих висловлювань! Якщо цю проблему не подано, рух до нових знань є проблемним. Проблему можна й потрібно вирішувати своєчасно. На думку автора, від 3 років і до 14 років. Бо з 3 років дитина починає зв'язно розмовляти, а в 14 років вже настає часткова кримінальна відповідальність. Тобто, мовна некомпетентність чи прикриття нею може мати вже катастрофічні наслідки для долі дитини. Пізніше результат може виявитися недосяжним, виходячи з вікових особливостей дитини (як недосяжне узгодження граматичних конструкцій мови особами, які з 3 до 8 років були за межами людського суспільства).

Висновок. Усвідомлено й описано актуальність потреби переходу до *системного й повноцінного* набуття компетентності у галузі мовлення при навчанні учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Але перехід можливий лише після істотного перегляду змісту навчальних програм, підручників і вимірників результатів навчання (завдань для ДПА і ЗНО).

Література

- [1] [Загальний підхід](https://www.youtube.com/watch?v=3Bb2Od8jMk4&feature=youtu.be) до формування переліку компетенцій щодо опанування природничо-математичними дисциплінами // Математика у сучасній школі, 2012, № 1, с. 29–32, є відео-виступ автора (див. від 5 до 64 хвилини запису) за адресою: <https://www.youtube.com/watch?v=3Bb2Od8jMk4&feature=youtu.be>